

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

Список використаних джерел:

1. Гуменюк Л. Й. Мережевий тролінг як вид комунікативної поведінки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2014. Вип. 1. С. 172–180.
2. Casilli A. *Les liaisons numériques. Vers une nouvelle sociabilité*. Paris, Ed. du Seuil, 2010. 336 p.
3. Donath J. Identity and Deception in the Virtual Community. Prepared for: Kollock P. and Smith M. (eds). *Communities in Cyberspace*. London : Routledge. Last Modified: 02:16 pm EST, November 12, 1996. URL: <https://smg.media.mit.edu/people/Judith/Identity/IdentityDeception.html> (date of access: 30.04.2023).
4. Revillard A. «Les interactions sur l'Internet». *Terrains & Travaux* 1(1), 2000. P. 108–129. URL: https://www.researchgate.net/publication/277837464_Les_interactions_sur_l'Internet (date d'accès: 02.05.2023.)

Ключові слова: Інтернет, онлайн-спільнота, Інтернет-комунікація, девіантна поведінка, тролінг, троль.

Key words: Internet, online community, Internet communication, deviant behavior, trolling, troll.

ШАМША ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри філософії, кандидат філософських наук, доцент*

ДУХ І ДУША ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ МЕДІЙНИХ ПРАКТИКАХ

Як відомо, людське «Я» складається з двох великих елементів – духа і душі. Дух, в свою чергу, розпадається ще на два елементи. Ці елементи в різних контекстах і різних філософських традиціях отримують різні назви, але їхній зміст залишається одним й тим самим. Їх називають предметною та рефлексивною свідомістю, розсудком та розумом (у філософській традиції від Античності до Німецької класичної філософії), І та Ме, які утворюють Self в прагматизмі У. Джемса та Дж. Г. Міда [1, с. 24]. В усіх випадках йдеться про два рівня логічного мислення. Один з них дозволяє господарювати в універсумі матеріальних речей, ставити ці речі на службу власним цілям, другий – дивитися на себе, начебто, «з боку». Перший це – предметна свідомість, яка спрямована на дослідження речей (предметів), другий – рефлексивна (від слова «рефлектор» – дзеркало), яка уможливорює не лише відображення (як звичайне дзеркало), а й самовідображення, тобто – самопізнання.

Душа людини має також декілька назв – безпосередній потік свідомості, інтенційність, в певному сенсі – емоційний інтелект тощо. Душа – це самий універсум почуттів людини та його інтелектуальна обробка. Окрему увагу звернемо на те, що в жодній з назв не йдеться про те, що душа – це деякі *почуття*, які існують, начебто, на протигагу розуму. В усіх випадках йдеться про м'яку форму

інтелекту – безпосередній потік свідомості, емоційний інтелект. Людина взагалі постає гармонійною істотою, цілісною – і, відповідно, різкі протиставлення їй не властиві. Хіба що людина сама жорстко експлуатує один з елементів власного «Я». Наприклад, професійна наукова діяльність пов'язана з експлуатацією рефлексивної свідомості (розуму), який спроможний бути протиставленим як розсудку (тут отримуємо обґрунтування чисельній кількості історичних анекдотів про «неприспосованість» вчених до звичайного життя, простих буденних ситуацій), так і душі (коли теорія переважає над людським життям). Слід зазначити, що заняття позитивними науками (а ними в проекті О. Конта є всі науки, окрім філософії та теології), ґрунтується на експлуатації предметної свідомості, що призводить до перебільшення ролі розсудку, і – як наслідку – догматизму. Він, в якості професійної деформації самосвідомості, може спостерігатися у представників емпіричних наук, які стають прибічниками, так сказати, «живої практики», яка протиставлена «мертвій теорії». Це протиставлення також надумане – яке існує лише в голові такого дослідника: не потрібні ані теорія без практики, ані практика без теорії. Потрібно прагнути їхньої єдності, а не протиставляти. Так що, нічого поганого в, так сказати, «теоретичному» мисленні немає – для того, щоб робити коректні узагальнення, потрібно працювати над мисленням роками (навіть, десятиліттями). Тому, хороше теоретичне мислення «важиться», без перебільшень – «на рахунок золота», воно не дається тільки завдяки таланту, або наполегливій праці – потрібний так би мовити, «сплав» одного та другого.

Нарешті, більшість людей використовують переважно душу (в якості джерела комунікації), що допомагає у вирішенні повсякденних проблем та дозволяє впоратися з універсумом почуттів. Розсудок і розум (дух) також застосовуються, але носять підпорядкований характер, тому можуть використовуватися (і, почасти, використовуються) некоректно. Логічне мислення, яке спирається на розсудок, працює з вибірковою правильністю – силогістика Арістотеля «не завжди» може бути схопленою інтуїтивно. Робота розуму також зазвичай має часткову результативність і, на перший погляд, мудра людина, раптово видає думку про матеріальність мислення (різновид «круглого квадрату» на сучасний лад).

Все це обумовлює сучасні медійні практики – універсум комунікацій людини: зі світом, з суспільством, з іншою людиною, з буттям, з абсолютom.

І дух, і душа працюють в кожній людині, використовуються у всіх видах комунікації – від комунікації у месенджерах до комунікації з представниками влади, або з абсолютom під час молитви, комунікації з видатними умами людства під час читання книжок, або – комунікації з геніальними композиторами, художниками тощо. В залежності від того, дух, чи душа переважають в якості основного способу здійснення комунікації (а якщо дух, то в залежності від переваги предметної або рефлексивної свідомості) перебуває ефективність цих комунікацій. Можна прочитати книжку і нічого не зрозуміти, можна прослухати

твір Моцарта і розчаруватися, бо шансон дає більше токсичних емоцій. Можна слова іншої людини, які сказані від серця, знецінити, адже з точки зору предметної або рефлексивної свідомості вони нікчемні.

Таким чином, люди спілкуються різними мовами, навіть якщо вони спілкуються однією. Вони не чують один одного, розмовляють із собою, перебувають у монолозі, унеможливають діалог.

Одна й та сама фраза, або думка, або слово, вимовлені предметною, рефлексивною свідомістю, або душею людини, мають зовсім різне значення. Припустимо навіть, діаметрально протилежне – в деяких випадках. І фраза я не зрозумів (зрозуміла) отримує незрівнянно більшого смислового забарвлення ніж можна собі уявити. Для предметної свідомості фраза «я запізнився» носить операційний характер – характер визнання провини, та прийняття адміністративних наслідків, які повинні настати. Для рефлексивної свідомості ця фраза, як така може взагалі не мати сенсу і дорівнювати мовчанню. Для безпосереднього потоку свідомості (душі людини) ця фраза може бути сповнена глибокого сенсу.

Мовчання як спосіб комунікації для предметної та рефлексивної свідомості постає слабкістю, відсутністю аргументів. Для безпосереднього ж потоку свідомості мовчання може бути красномовнішим за будь-яке красномовство.

Думки «пересічних» людей можуть нічого не значити для науковця з рефлексивною свідомістю, викликати цинізм у науковця з предметною свідомістю, або у «практика». В свою чергу, для пересічних людей думки науковців нічого не вартують, постають різновидом «абракадабри», способом «розписати ручку», а думки адміністративного персоналу сприймаються як спосіб познущатися над «звичайними» людьми (в лапках, бо як відомо – звичайних людей не існує).

Інформаційні війни, які постають хіба що не головною ознакою нашого часу, базуються на маніпуляціях масовою свідомістю (див. наприклад: [2]).

Маніпуляції, як силові прийоми у комунікації, попадають напрямки в душу, обминаючи розум, який стає повністю неспроможним. Успішно проведена маніпуляція масовою свідомістю, створює велику групу розлючених, чи шокованих, чи розгублених людей, яким розум вже не заважає. В певному сенсі маніпуляції – це спосіб «відключити» розум, зробити його безпечним для маніпулятора.

Слід зазначити, що окрім добре продуманих прийомів, різке переключення з розсудку на душу, на розум – в будь яких варіантах тощо, також є маніпуляцією, адже якраз упередметне «подвійне послання»: пшизофреногенний патерн, який спроможний знищити психіку, в силу її однозадачності.

Отже, аналіз сучасних медійних практик – будь то комунікація в месенджерах, резюме для влаштування на роботу, позовна заява, слова, спрямовані іншій людині – повинен враховувати, якою частиною людського «Я» здійснюється та, або інша медійна практика. Це може бути дух (розсудок, або розум) або душа. Хоча всі три елементи присутні та працюють в комунікаціях будь-якої людини, одна з частин

постає основною, а інші дві – підпорядковуються першій. Тому, «аналіз» людини без урахування домінуючої частини «Я», нічого не вартує, він створює непоганий шанс нічого не зрозуміти.

Список використаних джерел:

1. Мід Дж. Г. Дух замість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста / Дж. Г. Мід / пер. з англ., передмова та комент. Т. Корпало. – Київ : Український центр духовної культури, 2000. – 416 с.
2. Шамша І. В. Маніпуляції масовою свідомістю як дефективний модус інформаційного суспільства / І. В. Шамша // Журналістика та соціальні комунікації в контексті становлення громадянського суспільства в Україні і в світі: виклики, тенденції, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 4 листопада 2022 р.) / наук. ред. В. Калкутіна ; упоряд. Ю. Грушевська. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. – С. 126–130.

Ключові слова: дух, душа, розсудок, розум, презентація себе, комунікація, медійні практики, філософська антропологія.

Key words: mind, soul, reason, self-presentation, communication, media practices, philosophical anthropology.

ТОКАР ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри філософії*

ВЧИНОК ЯК АРГУМЕНТ

Stop the world, I want to get off!

У квітні актуалізувалася пролонгована у часі дискусія стосовно впливу штучного інтелекту на суспільство і пов'язаний із ним ризик дисбалансу прогресу безпеки та прогресу можливостей. Раз у раз дана суперечка загострювалася на фоні певних проривів у цій галузі. Не стала винятком і ситуація із запуском чат боту із штучним інтелектом ChatGPT наприкінці 2022 року. Шалений приріст активних користувачів, доступність загалу, широкий спектр заявлених можливостей системи, швидкість самонавчання і поява лише за п'ять місяців, більш довшеної модифікації цього споживчого додатку, викликали в суспільстві широкий спектр питань від вже традиційних: проблема академічної доброчесності та дезінформації, так і нових: створення нового виду «інтерактивних генеративних медіа» із «цільовим рекламним контентом із максимальним переконуючим впливом». Стурбованість некерованістю ризиками і невизначеність щодо ефекту, який можуть мати потужні системи ШІ переросла в вервечку гучних заяв окремих спеціалістів в цій галузі та у колективне звернення до лабораторій ШІ з вимогою взяти паузу у конкурентній гонитві,

ЗМІСТ

Привітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія» С. В. Ківалова	3
---	---

СЕКЦІЯ 1

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Смазнова Ірина Сергіївна Філософія медійних практик	8
Єременко Олександр Михайлович Обґрунтування стратегії ненасильницького спротиву тиранії у творчості Етьєна ля Боссі	12
Воронянський Олександр Володимирович, Моїсєєва Наталія Іванівна Проблема верховенства права в контексті політичної конкуренції	15
Сумарокова Людмила Миколаївна Про шляхи вдосконалення сучасних теорій аргументації	18
Капустіна Надія Борисівна «Тролінг» у системі інтернет-комунікації: аналіз явища	22
Шамша Ігор Володимирович Дух і душа людини в сучасних медійних практиках	25
Токар Людмила Вікторівна Вчинок як аргумент	28
Котовська Анастасія Вікторівна Розповсюдження невігластва в епоху тотальної цифровізації	31
Саєнко Лілія Володимирівна Зміна парадигм алхімії	33

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ГРАНІ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Завальнюк Володимир Васильович Юридична антропологія в міжнародно-правовому вимірі	38
Дудченко Валентина Віталіївна Універсалізація сучасного права	41
Крижановський Анатолій Федорович Сакральність сучасної держави (від наративу до концепту)	44
Мельничук Ольга Степанівна Класичні принципи у методології юриспруденції	47